

Financieel toezicht op de gemeenten

1 Financieel toezicht op gemeenten en gemeenschappelijke regelingen

Het financieel toezicht op gemeenten wordt uitgevoerd door de provincies. Jaarlijks bepalen Gedeputeerde Staten van de provincies aan de hand van de ingezonden begroting, jaarrekening en andere informatie het toezichtregime en geven daarbij een oordeel over de financiële positie van een gemeente.

De bevindingen van de provincies met betrekking tot het begrotingstoezicht in het jaar 2007 zijn opgenomen in bijlage 1. Alle provincies besteden in het bijzonder aandacht aan de aspecten: ontwikkeling van de financiële positie van gemeenten, gemeenten onder preventief toezicht, gemeenten met artikel 12-status, ontwikkeling van gemeentelijke belastingdruk en uitgevoerde begrotingsscans.

In bijlage 2 is per provincie aangegeven hoeveel gemeenten onder preventief dan wel repressief toezicht zijn geplaatst. Aan dit overzicht kan worden ontleend dat 14 van de in totaal 443 gemeenten (dit is 3,2%) in het jaar 2008 om financiële redenen onder preventief toezicht zijn gesteld. Dit betekent een daling ten opzichte van het jaar 2007; in dat jaar ging het nog om 19 van de in totaal 443 gemeenten (4,3%).

2 Gemeenschappelijk onderzoeksthema: duurzaam financieel evenwicht

Een aantal jaren geleden is besloten dat de toezichthouders bij hun onderzoek naar de gemeentelijke- en provinciale begrotingen bijzondere aandacht besteden aan een bepaald aspect van die begrotingen. Jaarlijks worden in het vakberaad gemeentefinanciën, waarin ook de Inspectie financiën lokale en provinciale overheden (IFLO) van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is vertegenwoordigd, afspraken gemaakt over een gemeenschappelijk onderzoeksthema.

Er is een wetsvoorstel voorbereid om een nieuw toezichtcriterium in de Gemeentewet op te nemen, namelijk duurzaam financieel evenwicht. In een bestuurlijk overleg op 5 december 2005 tussen de gedeputeerden toezicht van de provincies en de minister van BZK is besloten het wetsvoorstel nog niet bij de Tweede Kamer in te dienen. Het wetsvoorstel wordt aangehouden tot het moment dat de pilots op het terrein van het toezicht in Limburg en Noord-Brabant zijn geëvalueerd (2010).

Het criterium 'duurzaam financieel evenwicht' zal dan vermoedelijk op termijn het criterium van sluitendheid van de begroting vervangen. Het grootste verschil tussen beide criteria is dat duurzaam financieel evenwicht op meerdere jaren slaat; niet de begroting voor het komende jaar, maar het integrale beeld van begroting en meerjarenraming is leidend voor het oordeel van de toezichthouder. Het nieuwe toezichtcriterium sluit beter aan bij zowel de ontwikkelingen van de financiële functie van de onder toezichtstaanden als bij het financieel toezicht zoals zich dat geleidelijk aan in de loop van de tijd heeft ontwikkeld. Het substantiële verschil is dat er bij het nieuwe toezichtcriterium nadrukkelijker wordt gekeken naar de meerjarenraming en de risico's in relatie tot de financiële positie, zoals aangegeven in de zogenaamde paragrafen.

Voor het onderzoek naar de begrotingen 2008 is afgesproken dat zal worden onderzocht in hoeverre de begrotingen van gemeenten en provincies voldoen aan het criterium 'Duurzaam financieel evenwicht'.

Uit het onderzoek blijkt dat een groot aantal gemeentebegrotingen voldoet aan het criterium duurzaam financieel evenwicht. Om te (kunnen) beoordelen of sprake is van duurzaam financieel evenwicht is een aantal toetspunten opgesteld dat met name is gericht op het (kunnen) beoordelen van de realiteit van de ramingen in de begroting en meerjarenraming.

Op de volgende onderdelen voldeed de begroting en/of de meerjarenraming van een substantieel aantal gemeenten nog niet of niet volledig aan deze toetspunten:

- Ingevolge artikel 19 van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten is voorgeschreven dat in de begroting een overzicht van de geraamde incidentele baten en lasten is opgenomen. Dit overzicht is van belang bij de beoordeling of sprake is van een materieel sluitende begroting. Materieel evenwicht houdt in dat structurele lasten worden gedekt door structurele baten. Bij het onderzoek is geconstateerd dat in een aantal begrotingen een overzicht van de geraamde incidentele baten en lasten ontbrak. Daarnaast is in veel gevallen geconstateerd dat het overzicht onjuist of onvolledig was.

Vorig jaar is in het jaarverslag aandacht besteed aan het onderzoek van de provincies naar de financiële begroting van gemeenten. Daarin werd onder meer het volgende opgemerkt: "Wat betreft het overzicht van incidentele baten en lasten vinden wij het een gemis dat er in de voorschriften een bepaling ontbreekt die een *meerjarig* overzicht voorschrijft. Indien de begroting niet in evenwicht is, dan dient de toezichthouder te beoordelen of blijkens de meerjarenraming aannemelijk is dat in de eerstvolgende jaren herstel van evenwicht tot stand zal worden gebracht. Om dit te kunnen beoordelen is een meerjarig overzicht van incidentele baten en lasten onontbeerlijk."

Hoewel de meeste provincies de gemeenten hebben verzocht een meerjarig overzicht op te nemen, is dit in slechts de helft van de begrotingen 2008 aangetroffen.

- Wat betreft bezuinigingen en ombuigingstaakstellingen is het van belang dat deze door de raad zijn geaccordeerd en dat zij voldoende concreet en realistisch zijn. Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat bij de helft van de gemeenten waar sprake was van bezuinigingen en/of ombuigingstaakstellingen deze niet of onvoldoende waren geconcretiseerd. Dit is in de meeste gevallen aanleiding geweest tot nader overleg met deze gemeenten.

- Uit het onderzoek is verder gebleken dat de financiële risico's nog onderbelicht zijn. Ingevolge het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) dienen gemeenten daar in de paragrafen en met name in de paragraaf weerstandsvermogen aandacht aan te besteden. Vooral het opstellen van een methodisch onderbouwde risico-inventarisatie, het maken van een gekwantificeerde schatting van de risico's en het leggen van een relatie tussen de benodigde en de beschikbare weerstandscapaciteit krijgt bij veel gemeenten nog onvoldoende aandacht.

Inmiddels is besloten dat bij de beoordeling van de begrotingen 2009 opnieuw onderzoek zal worden gedaan of deze begrotingen voldoen aan het criterium duurzaam financieel evenwicht. De resultaten daarvan zullen in het Toezichtverslag 2009 worden opgenomen.

Financieel toezicht op gemeenten en gemeenschappelijke regelingen

De bevindingen van de provincies met betrekking tot het financieel toezicht op de gemeentelijke begrotingen voor het jaar 2008 is als volgt:

Provincie Groningen

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

Over het algemeen kan de financiële positie van de Groninger gemeenten als redelijk tot goed worden gekwalificeerd.

Gemeenten onder preventief toezicht

Op basis van het onderzoek naar de gemeentelijke begrotingen 2008 en rekeningen 2006 zijn 24 van de 25 Groninger gemeenten voor het begrotingsjaar 2008 onder het repressieve toezichtregime geplaatst. Voor de gemeente Loppersum is het preventief toezicht van toepassing als gevolg van de artikel 12-status met ingang van begrotingsjaar 2008.

In 2007 is een model ontwikkeld om een financiële risicoanalyse per gemeente op te stellen. Toepassing van dit model resulteert vanaf het begrotingsjaar 2008 met betrekking tot de financiële positie van de 25 Groninger gemeenten in een indeling naar drie categorieën: zwak-redelijk-goed. Het voornemen is om vanaf 2008 deze analyse jaarlijks uit te voeren en de intensiviteit van het financiële toezicht voor het betreffende begrotingsjaar te laten afhangen van de categorie-indeling (van zeer intensief tot globaal).

Als gezamenlijk onderzoeksthema door de provinciale toezichthouders is in 2007 onderzoek verricht naar de financiële begroting van de Groninger gemeenten. Onderzocht werd in hoeverre de financiële begrotingen voldoen aan de voorschriften van artikel 7, lid 3, van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten. Geconstateerd werd dat de financiële begroting van de Groninger gemeenten zijn voorzien van het voorgeschreven overzicht van baten en lasten. Aan het voorschrift om ook een uiteenzetting van de financiële positie en de toelichting hierop in de begroting op te nemen wordt door de meeste Groninger gemeenten voldaan. De kwaliteit (i.c. de informatieve waarde voor de gemeenteraad) is in een aantal gevallen voor verbetering vatbaar. De desbetreffende gemeenten zijn hierop tijdens de 2^e fase onderzoeken geweest.

Aangezien de in de gemeenschappelijke regelingen deelnemende gemeenten geraamde tekorten bij de regelingen dienen af te dekken door het opnemen van bijdragen in hun begrotingen, is er bij een gemeenschappelijke regeling per definitie sprake is van een structureel sluitende begroting. Op grond van het vorenstaande zal een gemeenschappelijke regeling dan ook -in beginsel- slechts onder preventief begrotingstoezicht kunnen worden geplaatst in verband met een overschrijding van de wettelijke inzendtermijnen. Voor het begrotingsjaar 2007 is dit bij 2 (van de 30) gemeenschappelijke regelingen het geval geweest.

Artikel 12

Mede naar aanleiding van de uitkomsten van de begrotingsscan werd door de raad van de gemeente Loppersum vanaf 2008 de artikel 12-status aangevraagd.

Ontwikkeling belastingdruk

De opbrengsten voor de Groninger gemeenten van de drie belangrijkste heffingen (OZB, rioolrechten en de afvalstoffenheffing/reinigings rechten) bedragen volgens de ramingen voor 2008 € 210,7 miljoen tegen € 203,4 miljoen in 2007; een stijging van 3,7%. Deze stijging komt overeen met het landelijke beeld.

belastingsoort	Groningen	landelijk
OZB	+ 4,4%	+ 4,0%
afvalstoffenheffing/reinigingsrecht	+ 1,0%	+ 1,6%
rioolrechten	+ 6,0%	+ 6,4%
totaal	+ 3,7%	+ 3,7%

De landelijke gegevens zijn afkomstig van het CBS en zijn gebaseerd op de primitieve begrotingen. Het gemiddelde dekkingpercentage van de afvalstoffenheffing/reinigingsrechten is 99%, van de rioolrechten is dit 94%.

De totale opbrengst aan belastingen voor 2008 van de Groninger gemeenten ad €210,7 miljoen bestaat uit:

OZB	€ 102,8 miljoen (=49%)
afvalstoffenheffing/reinigingsrechten	€ 62,9 miljoen (=30%)
rioolrechten	€ 44,9 miljoen (=21%)

Begrotingsscans

In 2007 is in samenwerking met de Inspectie Financiën Lokale en provinciale Overheden (IFLO) van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) een drietal begrotingsscans uitgevoerd.

Op verzoek van de colleges van de gemeenten Reiderland, Scheemda en Winschoten werd in het kader van de voorgenomen gemeentelijke herindeling een financieel onderzoek uitgevoerd naar de fictieve gemeente Blauwestad. In het uitgebrachte rapport is ingegaan op de financiële effecten bij een gemeentelijke herindeling, de ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten Reiderland, Scheemda en Winschoten, de eigen inkomsten van de drie gemeenten vergeleken, de nettolasten van de fictieve gemeente Blauwestad vergeleken en de personeelsomvang en -kosten van de nieuwe gemeente.

In het kader van (de gesprekken tussen de gemeente, de provincie en het Rijk) over de problematiek van de gemeente Delfzijl heeft de gemeente het voorstel van de toenmalige minister van BZK aanvaard om een begrotingsscan uit te laten voeren. Op verzoek van het college van de gemeente Loppersum werd ook voor deze gemeente een begrotingsscan uitgevoerd. De gemeente Loppersum had voor 2007 een incidenteel sluitende begroting en een meerjarenraming met aanzienlijke tekorten. Dit noodzaakte de gemeente om de gemeentelijke taakvelden in beeld te brengen waar zich ombuigingsmaatregelen voordoen. Tevens geeft het de gemeente inzicht in de toelatingseisen van artikel 12 van de Financiële-verhoudingswet.

Provincie Friesland

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

De financiële positie van de Friese gemeenten is vrij stabiel. De gemeenten hebben nog wel moeite met het sluitend maken van de begroting en maken nog steeds gebruik van taakstellingen en andere bezuinigingsmaatregelen. Er zijn bijvoorbeeld een zestal Friese gemeenten die winstneming uit het grondbedrijf structureel aanwenden. Met de gemeenten is de afspraak gemaakt dat ze dit via een stappenplan mogen afbouwen. Ook zal er de komende jaren ingezet worden op kapitaalgoederen. De helft van de Friese gemeenten heeft de lasten hieromtrent in de begroting verwerkt, maar er zijn ook nog een aantal die dit niet of ten dele hebben gedaan. Er waren zes gemeenten met een rekeningtekort in 2006, waarvan twee gemeenten voor de derde achteréénvolgende maal, en twee voor de tweede maal.

Gemeenten onder preventief toezicht

Eén gemeente, de gemeente Boarnsterhim, staat onder preventief toezicht om financiële redenen.

Artikel 12

Er zijn geen gemeenten die een artikel 12-aanvraag hebben ingediend.

Ontwikkeling belastingdruk

De belastingdruk bij de meeste gemeenten is volgens de landelijke norm. Er zijn vier gemeenten die de belastingen met 10% of meer hebben verhoogd te weten: 20%, 14,5%, 10%, 10%.

Gemeentelijke herindeling

Geen gemeentelijke herindeling, alhoewel dit punt zeer actueel is.

Begrotingsscans

Er worden twee begrotingsscans gemaakt voor de gemeenten Boarnsterhim en Skarsterlân. Vier gemeenten hebben een quick scan aangevraagd.

Provincie Drenthe

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

Aan de hand van een "quick-scan" heeft voor alle Drentse gemeenten een eerste, snelle beoordeling op hoofdpunten van de begroting 2008 plaatsgevonden. Ondanks het feit dat ook dit jaar bij een aantal gemeenten de begrotingen of de meerjarenramingen niet sluiten, laten de begrotingen over het algemeen een kleine verbetering van de financiële positie zien. Dit wordt voor een groot deel veroorzaakt door de hogere algemene uitkering uit het Gemeentefonds. Ook dit jaar heeft echter een aantal gemeenten hun begroting 2008 sluitend gemaakt met eenmalige dekkingsmiddelen.

Gemeenten onder preventief toezicht

Evenals in voorgaande jaren (2005-2007) zijn in 2008 geen gemeenten onder preventief toezicht geplaatst; alle begrotingen zijn tijdig ingezonden en de begrotingen 2008 en/of de meerjarenramingen zijn (materieel) sluitend.

Artikel 12

Geen enkele Drentse gemeente heeft een aanvraag ex artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet ingediend.

Ontwikkeling belastingdruk

Uit onze eerste voorlopige cijfers blijkt dat de inkomsten van de Drentse gemeenten uit de onroerende-zaakbelastingen, de reinigingsheffingen en de riolrechten gemiddeld met 3,9 procent stijgen. In de geraamde opbrengsten zijn areaaluitbreidingen en de correcties voor inflatie meegenomen. Daarmee rekening houdend kan geconstateerd worden dat de gemeenten zich terughoudend hebben opgesteld ten aanzien van het verhogen van de belastingtarieven 2008.

Provincie Overijssel

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

De gemeenten voeren in het algemeen een goed en voorzichtig financieel beleid. Het merendeel van de gemeenten beschikt mede daardoor (nog) over voldoende financiële armslag om hun taken op een goede en adequate manier te kunnen uitvoeren.

Gemeenten onder preventief toezicht

De begrotingen 2008 van 23 gemeenten en 11 van de 14 gemeenschappelijke regelingen voldoen aan de voorwaarden van de Gemeentewet, waarbij kan worden volstaan met het kennis nemen van begroting en begrotingswijzigingen, het zogenaamde repressieve toezicht. Preventief toezicht is van toepassing verklaard voor twee gemeenten. Hiervan heeft één gemeente tegelijkertijd met de indiening van de begroting om een ontheffing gevraagd van de jaarlijks toegestane verhoging van de onroerend-zaakbelasting. Bij tijdige inwerkingtreding van de wetwijziging inzake de maximering OZB-tarieven (vóór 1 januari 2008), zou er na 1 januari sprake zijn van een materieel sluitende begrotingssituatie. Aangezien hieromtrent geen zekerheid bestond is gekozen voor het instellen van preventief toezicht met gelijktijdige goedkeuring. De andere gemeente heeft niet alle verplichte uitgaven in de begroting 2008 geraamd. Op grond van de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO) zijn de huisvestingskosten voor een school in relatie tot de begroting 2008 een verplichte uitgave. Deze uitgaven zitten niet in de begroting. Het evenwicht in de begroting 2008 (meerjarig) is hiermee twijfelachtig.

In drie gevallen is de begroting 2008 niet materieel sluitend maar de meerjarenramingen wél. Veelal moeten die gemeenten de taakstellende ombuigingsmaatregelen waartoe is besloten, nog daadwerkelijk effectueren. In de brief aan deze gemeenten is hierover een opmerking gemaakt. Een drietal gemeenschappelijke regelingen is niet in staat gebleken hun begroting/jaarrekening tijdig vast te stellen. Deze gemeenschappelijke regelingen zijn onder preventief toezicht geplaatst. Het aantal te laat vastgestelde jaarrekeningen en begrotingen vertoont een dalende tendens.

Bij de jaarrekening 2006 hebben negen gemeenten nog geen rechtmatigheidsverklaring verkregen. Daarom zijn alle in gebreke gebleven gemeenten "aangespoord" het verkrijgen van een dergelijke verklaring bij de jaarrekening 2007 voortvarend ter hand te nemen.

In 2006 is besloten tot modernisering van het financieel toezicht op de Overijsselse gemeenten. Inmiddels wordt gewerkt met een risico-analyse.

Artikel 12

Geen enkele Overijsselse gemeente heeft een aanvraag ex artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet ingediend.

Ontwikkeling belastingdruk

Overijssel brengt ieder jaar, aan de hand van een 'belastingsspecial', de verhoging van de belangrijkste plaatselijke belastingen 'in kaart'. De totale opbrengsten van de ozb, de rioolrechten en de reinigingsheffingen stijgen in Overijssel ten opzichte van 2007 met 1,7%. Per gemeente is berekend wat de verhoging/verlaging van de belastingen (ozb, reinigingsheffingen en rioolrechten) is ten opzichte van 2007. Met betrekking tot de belastingdruk van de 25 Overijsselse gemeenten valt dan op:

- in 10 gemeenten is de belastingdruk lager is geworden;
- in 9 gemeenten is de stijging van de belastingdruk minder dan het inflatiepercentage over 2007;
- in 5 gemeenten is de stijging meer dan het inflatiepercentage maar minder dan 5%;
- in 1 gemeente is de belastingdruk fors toegenomen.; dit houdt verband met het ongedaan maken van de tariefsverlaging 2007 t.a.v. de afvalstoffenheffing.

Gemeentelijke herindeling

De verrekeringen in het kader van de gemeentelijke herindeling van Overijssel zijn afgerond.

Begrotingsscans

In 2007 zijn in samenwerking met de Inspectie Financiën Lokale en provinciale Overheden van het ministerie van BZK twee begrotingsscans uitgevoerd.

Provincie Gelderland

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

De licht stijgende lijn die zich in de financiële positie van de gemeenten in Gelderland vanaf 2006 en 2007 heeft ingezet zet zich ook in 2008 door. Deze conclusie kan getrokken worden op basis van de cijfers die in de begrotingen 2008 door de gemeenten zijn gepresenteerd. Met name de gemiddelde budgettaire ruimte en in iets mindere mate de stand van de algemene reserves is verbeterd.

De gemiddelde budgettaire ruimte in de door de gemeenteraad vastgestelde begrotingen is toegenomen. De Gelderse gemeenten hebben in 2008 meer ruimte om nieuwe beleidsvoornemens uit te voeren. De reële groei van het gemeentefonds is hier mede debet aan. Bovendien zijn de lopende bezuinigingstrajecten de afgelopen jaren geëffectueerd en lopen er bij diverse gemeenten nog steeds dergelijke operaties. De groei van de opbrengsten van de onroerend-zaakbelastingen heeft hier minder invloed op gehad. Procentueel gezien wijkt deze niet veel af van die van de afgelopen twee jaar.

In het toezichtsverslag van 2007 werd nog aangegeven dat er een mogelijk negatieve doorwerking zou kunnen zijn van het laat vaststellen van het gemeentelijk budget 2007 voor de uitvoering van de Wet werk en inkomen. Voor veel Gelderse gemeenten betekende dit minder inkomsten, die na vaststelling van de begroting 2007 nog moesten worden meegenomen. De praktijk heeft uitgewezen dat de negatieve effecten meevielen. Veelal kon door een dalend aantal uitkeringsgerechtigden ook de lastenkant naar beneden worden bijgesteld en is, voor zover nog nodig, in een bestuursrapportage al dekking aangewezen.

Nog altijd ligt er een risico in de uitvoering van de WMO, zoals door veel gemeenten ook in hun risicoparagraaf wordt geconstateerd. De jaarrekeningen 2007 zullen een eerste indicatie geven in hoeverre de door de gemeenten ontvangen budgetten voldoende zijn. Eventuele bijstelling van het ingezette beleid kan, indien de budgetten niet voldoende blijken, wellicht aan de orde komen.

De vermogenspositie van de Gelderse gemeenten is na een aantal jaren waarin nauwelijks veranderingen gesignaleerd werden dit jaar iets verbeterd. Als belangrijke oorzaak worden

geconstateerd: de incidenteel hoge jaarrekeningsaldi van 2005 en 2006, bijvoorbeeld door verkoop aandelen of hoge dividenden, die aan de algemene reserves zijn toegevoegd.

De gemeenten voeren in het algemeen een goed en voorzichtig financieel beleid. Het merendeel van de gemeenten beschikt mede daardoor (nog) over voldoende financiële armslag om hun taken op een goede en adequate manier te kunnen uitvoeren.

Gemeenten onder preventief toezicht

In 2008 staan twee Gelderse gemeenten om financiële redenen onder het preventieve toezicht. Voor één gemeente is dit voor het vierde achtereenvolgende jaar. De budgettaire ruimte van deze kleine, inwonertal krimpende, gemeente is beperkt. Grote investeringen in het onderwijs zorgen ervoor dat de gemeente er nog steeds niet in slaagt een sluitende begroting en/of meerjarenbegroting te presenteren. Samen met de toezichthouder wordt gewerkt aan een structurele oplossing. Een tweede Gelderse gemeente is ook om financiële redenen onder het preventieve toezicht geplaatst. De gemeente slaagde er eveneens niet in een sluitende begroting en meerjarenraming vast te stellen. Oorzaak hiervan was dat de gemeente zich genoodzaakt zag een forse ombuigingsoperatie door te voeren. Omdat dit nog niet tijdig concreet kon worden ingevuld zijn de tekorten op de (meerjaren)begroting gedekt met incidentele middelen. Indien de ombuigingsoperatie daadwerkelijk wordt geëffectueerd zal de gemeente weer sluitende begrotingen moeten kunnen vaststellen. De toezichthouder kan daar met de middelen die hem op grond van het preventieve toezicht ten dienste staan en via samenwerking met de gemeente aan bijdragen.

Artikel 12

Geen enkele Gelderse gemeente heeft een aanvraag ex artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet ingediend.

Ontwikkeling belastingdruk

De toename van de belastingdruk bedraagt in Gelderland 5,5%. Dit is iets meer dan in 2007 (4%). De belangrijkste stijger is het rioolrecht, dat met gemiddeld zo'n 10% toenam. De afvalstoffenheffing steeg zoals de laatste jaren te doen gebruikelijk nog nauwelijks. Hoewel de wettelijke beperkingen voor de stijgingen van de onroerende zaakbelastingen zijn verdwenen steeg de ozb in 2008 maar net iets meer dan in 2007 (5,5% tegen 5,3% in 2007). Het aantal gemeenten dat in 2008 een "inhaalslag" heeft gemaakt i.v.m. de wettelijke limiteringen in 2006 en 2007 is beperkt.

Begrotingsscans

Van een tweetal Gelderse gemeenten is in 2007, samen met de Inspectie Financiering Lokale en provinciale Overheden (IFLO) van het Ministerie van BZK een volledige begrotingsscan gemaakt en gepresenteerd aan de gemeenteraad. Van de hierin uitgebrachte adviezen is een deel al in de begrotingen 2008 terug te vinden. In de komende jaren zal monitoring van de adviezen uit de scan worden geïncorporeerd in het reguliere toezicht.

Provincie Flevoland

Gemeenten onder preventief toezicht

Voor 2007 is een drietal gemeenten (Zeewolde, Dronten en Urk) onder preventief financieel toezicht gesteld respectievelijk is dit toezicht gecontinueerd. Er is regelmatig bestuurlijk overleg met de wethouders financiën gevoerd. Daarbij zijn de inhoudelijke leemten in de financiële positie benoemd en door de gemeenten betrokken in genomen maatregelen voor het revitaliseren van hun begrotingspositie. Ook met de gemeenteraden is - voor zover het gaat om hun rol bij de financiële positie - gecommuniceerd (schriftelijk). Dit heeft mede bijgedragen aan het besluit ultimo 2007 om het regulier repressief financieel toezicht bij de gemeenten Zeewolde en Dronten te kunnen hervatten. Bij de gemeente Urk is het preventief toezicht gecontinueerd. Op termijn indiceert de begrotingspositie géén materieel sluitende begroting.

Artikel 12

Geen enkele gemeente in Flevoland heeft een aanvraag ex artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet ingediend.

Begrotingsscans

In samenwerking met de gemeente en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is in 2007 een begrotingsscan uitgevoerd. Deze scan geeft een nader inzicht in de financiële positie. Op basis hiervan zijn aanbevelingen gedaan. In 2008 zal in gesprek met de gemeente Urk gezocht worden naar oplossingen voor de financiële problematiek. Een majeur probleem is de verzakkingproblematiek. De financiële gevolgen hiervan overstijgen de financiële mogelijkheden van de gemeente Urk.

Bij de overige gemeenten is de financiële positie op gebruikelijke wijze gevolgd en is daarover gerapporteerd.

Ontwikkelingen 2007

In 2007 heeft de commissie Oosting zijn advies inzake de herbezinning op de diverse vormen van interbestuurlijk toezicht uitgebracht. Een belangrijke constatering is dat de commissie adviseert om het financieel toezicht als specifiek toezichtarrangement te handhaven.

Wat hebben we gedaan en bereikt

Het financieel toezicht is in 2007 op bestendige wijze uitgevoerd. Daarbij is op basis van het vastgesteld beleidskader financieel toezicht getoetst of de eerstkomende jaarbegroting materieel in evenwicht is. Dit begrotingscriterium wordt op termijn (landelijk) vervangen door het criterium duurzaam financieel evenwicht. Daarop vooruitlopend krijgt duurzaamheid bij de toetsingen van gemeentelijke begrotingen reeds aandacht.

Provincie Utrecht

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

De trend dat de gemeenten steeds meer moeite hebben om een structureel sluitende begroting/meerjarenbegroting te kunnen vaststellen heeft zich niet doorgezet in de gemeentelijke programmabegrotingen 2008.

Belangrijkste oorzaken zijn:

- versterking van het eigen vermogen van de gemeenten in 2007 als gevolg van een substantieel positief rekeningsresultaat 2006 met als opvallende meevallers in financiële zin de ontvangst van het zgn. superdividend van de NV Bank voor Nederlandse Gemeenten in 2006 evenals winstuitkeringen en/of extra uitkeringen i.v.m. fusie van de drinkwaterleidingbedrijven;
- verhoging van de algemene uitkering uit het gemeentefonds vanaf 2007 op grond van het Bestuursakkoord 2008-2011 afgesloten met de VNG.

Ondanks deze positieve ontwikkeling hebben veel gemeenten in het kader van het vaststellen van de programmabegroting 2008 besloten tot het waar mogelijk en toegestaan inzetten van in het verleden gevormde reserves.

In het kader van de beoordeling van de gemeentebegrotingen of deze materieel sluitend zijn blijven incidentele dekkingsmiddelen buiten beschouwing. Van het aantal Utrechtse gemeenten waarbij in feite geen sprake meer van een materieel sluitende begroting kan het volgende overzicht worden gegeven:

Gecorrigeerde saldi begrotingen 2007 en 2008 van de Utrechtse gemeenten

	2007	2008
Begroting sluitend	9 gemeenten	14 gemeenten
Begroting met tekort	20 gemeenten	15 gemeenten

Bij 15 van de 29 gemeenten is het gecorrigeerde begrotingssaldo dus negatief.

Bij deze 15 gemeenten zijn de negatieve saldi echter niet structureel en is het meerjarenperspectief 2009 - 2011 sluitend, eventueel na inzet van middelen uit de algemene reserve of dekkingsreserve op toegestaan op grond van het vigerende beleidskader financieel toezicht.

Gemeenten onder preventief toezicht

Omdat zij betrokken zijn bij gemeentelijke herindeling is Arhi-toezicht van toepassing op de gemeenten Abcoude, Breukelen, De Ronde Venen en Loenen.

Artikel 12

Geen enkele Utrechtse gemeente heeft een aanvraag ex artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet ingediend.

Ontwikkeling belastingdruk

Ontwikkeling van de belastingdruk is berekend met uitgangspunt het totaal van OZB, rioolrecht en afvalstoffenheffing te betalen door de categorie eigenaar/gebruiker van een woning. Hierbij is rekening gehouden met het effect van aanpassing van de WOZ-waarde als gevolg van aanpassing naar het prijspeil per 1 januari 2007.

Het gemiddelde bedraagt in de provincie Utrecht € 657,68. In 2007 was dit € 639,68.

De relatieve stijging is uitgekomen op 3,1%. Met dit resultaat blijven de Utrechtse gemeenten gezamenlijk onder de macronorm van 3,75%.

Gemeentelijke herindeling

In 2007 hebben GS van Utrecht besloten een herindelingontwerp vast te stellen voor de gemeenten Abcoude, Breukelen, De Ronde Venen en Loenen.

In de vergadering van Provinciale Staten van 19 mei 2008 zal worden voorgesteld een adviesbesluit vast te stellen gericht op het vormen van één nieuwe gemeente.

Begrotingsscans

Niet van toepassing. Wel zijn in 2007 de in 2006 uitgevoerde begrotingsscan t.b.v. de gemeente Maarssen en een quick scan uitgevoerd t.b.v. de gemeente IJsselstein qua procedure afgerond.

Gemeenschappelijke regelingen

Bij het toezicht op de gemeenschappelijke regelingen richt de aandacht en zorg zich nog steeds op de sociale werkvoorzieningen (SW). Dit uit zich in een toenemende stijging van de gemeentelijke bijdragen in het exploitatietekort van de SW-bedrijven en/of het alsnog afrekenen van exploitatietekorten met de gemeenten ontstaan tot en met 2005.

Eén gemeenschappelijke regeling is vanwege termijnoverschrijding onder preventief toezicht geplaatst.

Overige opmerkingen .

Werkorganisatie BEL-gemeenten: de BEL-regeling is een samenwerkingsmodel tussen de gemeenten *Blaricum, Eemnes en Laren*. Op 1 februari 2007 is deze regeling in werking getreden. Het bestuur is naar aanleiding hiervan uitgenodigd voor een bestuurlijk overleg. Op basis van bestuurlijk overleg en de hierin gedane toezeggingen is voor 2008 afgezien van preventief toezicht.

Provincie Noord-Holland

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

In het algemeen kan gesteld worden dat de financiële posities van de Noord-Hollandse gemeenten verbeterd zijn (met name door de hogere uitkeringen uit het Gemeentefonds). Desondanks hebben in een flink aantal gemeenten voorafgaand aan het vaststellen van de begroting ook voor dit jaar nog aanvullende bezuinigingsronden moeten plaatsvinden om het evenwicht te kunnen bewaren. Het is dus nog niet overal rozengeur en maneschijn. Sommige gemeenten bevinden zich bijvoorbeeld in grootscheepse reorganisatieprocessen en merken dat ook deze bewegingen hun tijdelijke (financiële) tol soms eisen. Artikel 12 gemeenten worden echter niet verwacht in Noord-Holland.

Gemeenten onder preventief toezicht

In 2007 was het preventieve toezicht vanwege de financiële positie van toepassing op een tweetal gemeenten, namelijk Bergen en Velsen.

Velsen heeft begin 2007 aangetoond dat binnenkort evenwichtsherstel weer kon worden gerealiseerd. In het vertrouwen dat de gemeente hierin zou slagen (mede gelet op de reeds verrichte inspanningen) is de begroting 2007 goedgekeurd.

Bij Bergen lag dit anders. Pas medio 2007 kon een plan van aanpak worden gepresenteerd waarmee de begroting weer in balans kon worden gebracht. Helaas is de gemeente hierin pas geslaagd bij de begroting voor 2008.

Het ARHI-toezicht gold voor een viertal gemeenten, met name Medemblik, Koggenland, Bennebroek en Bloemendaal.

Artikel 12

Geen enkele gemeente in Noord-Holland heeft een aanvraag ex artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet ingediend.

Per 1 januari 2007 is de nieuwe gemeente Medemblik ontstaan. Deze gemeente heeft nog de nodige slagen moeten maken, onder andere ook voor wat betreft het opstellen van de financiële bescheiden. Met ingang van 2008 kon in ieder geval een begroting meer conform de voorschriften worden gepresenteerd.

De eerste door Koggenland overgelegde begroting voor 2007 was een goede opmaat om in de komende jaren een kwalitatief hoogwaardige begroting te kunnen presenteren. De gemeente heeft het jaar 2007 gebruikt om duidelijkheid te verkrijgen over de gevolgen van het coalitieprogramma, de nog aanwezige onzekerheden, alsmede van de investeringen en de wensen voor de komende jaren.

Het ARHI-toezicht voor Bennebroek en Bloemendaal is medio 2007 ingesteld (fusie per 1 januari 2009).

Begrotingsscans

Voor Haarlem is door het ministerie van BZK een begrotingsscan uitgevoerd. Met deze quick scan heeft de gemeente extra referentiekaders ter beschikking gekregen om afwegingen te maken bij de beslissingen die de weg naar evenwichtsherstel moeten realiseren. De provinciale toezichtanalyse voor 2007 is daaraan toegevoegd. Vooralsnog opereert Haarlem langs de met de toezichthouder gemaakte afspraken. Voor de gemeente Bloemendaal en Bennebroek wordt op dit moment een herindelingscan uitgevoerd.

Gemeentelijke herindeling

Activiteiten in het kader van herindeling en grenscorrecties spelen op dit moment in de Gooi & Vechtstreek. Voor de zgn. GV4 gemeenten (Naarden, Bussum, Muiden en Weesp) geldt een normaal ARHI-toezicht en voor de overige gemeenten is de toezichtvorm meer op maat toegesneden.

Provincie Zuid-Holland

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

Op basis van het onderzoek naar de gemeentelijke begrotingen 2008 en de meerjarenramingen 2009-2011 is de financiële positie van de 77 Zuid-Hollandse gemeenten beoordeeld. Het algemene beeld is dat de financiële positie van de gemeenten ten opzichte van vorig jaar licht verbeterd is. Een belangrijke oorzaak van deze verbetering is de positieve ontwikkeling van de algemene uitkering uit het Gemeentefonds, de belangrijkste inkomstenbron van de gemeenten.

Gemeenten onder preventief toezicht

Op grond van de wettelijke criteria is vóór 1 januari 2008 aan alle gemeenten mededeling gedaan over het toezichtregime ten aanzien van de begroting 2008. Het aantal gemeenten dat onder preventief toezicht is geplaatst is afgenomen van 11 in 2007 naar 9 in 2008. Bij drie gemeenten is dit het gevolg van de financiële situatie, bij één gemeente vanwege overschrijding van de termijn voor inzending van de begroting en bij vijf vanwege de betrokkenheid bij een gemeentelijke herindeling.

Het aantal gemeenschappelijke regelingen onder preventief toezicht is gedaald van 17 in 2007 naar 8 in 2008. In zeven gevallen in verband met overschrijding van de van de termijn van inzending begroting 2008 en/of jaarrekening 2006 en in één geval vanwege de financiële positie. Met de gemeenten die uiteindelijk vanwege de financiële positie onder preventief toezicht zijn geplaatst is bestuurlijk overleg gevoerd. Daarnaast is ook met een aantal andere gemeenten (bestuurlijk) overleg gevoerd in verband met de zorgelijke financiële positie van die gemeenten.

Artikel 12

De gemeente Boskoop heeft al jaren te kampen met financiële problemen. Omdat deze gemeente er, ondanks het opvoeren van de eigen inkomsten en het doorvoeren van bezuinigingen, niet in slaagde

om een sluitende begroting te realiseren is zij al een aantal jaren genoodzaakt een beroep te doen op aanvullende steun van het Rijk. Om daarvoor in aanmerking te komen heeft de gemeente ook voor 2008 weer een artikel 12-aanvraag ingediend.

De gemeente is in financieel opzicht al jaren een zorgenkindje. Vanaf het begin van haar bestaan (1985) is de financiële positie zorgelijk geweest. De belangrijkste oorzaken zijn de voor rekening van de gemeente blijvende kosten van diverse omvangrijke bodemsaneringsprojecten langs de Hollandse IJssel en in de kern van de voormalige gemeente Gouderak. Als gevolg daarvan is Ouderkerk vanaf 1992 vele jaren een artikel 12-gemeente geweest. Na de verkoop van het gemeentelijk woningbedrijf leek het erop dat de gemeente weer op eigen benen kon staan. Echter, al vrij snel zag de provincie als toezichhouder zich genoodzaakt om deze gemeente vanwege de ontwikkeling van de financiële positie onder preventief toezicht te plaatsen. Eind 2007 heeft de gemeente besloten om voor 2008 een artikel 12-aanvraag in te dienen.

De verslagen van de toezichhouder over de financiële positie van deze gemeenten en het advies over het artikel 12-rapport Boskoop zijn aan beheerders van het gemeentefonds gezonden.

Ontwikkeling belastingdruk

Wat betreft de afvalstoffenheffing stijgt de raming van de lasten van de reiniging van €392,1 miljoen in 2007 naar €397,2 miljoen in 2008, een toename van 1,3%. Deze lastenstijging wordt meer dan volledig gecompenseerd door de stijging van de baten met 1,5%, te weten van €403,5 miljoen in 2007 naar €409,6 miljoen in 2008. Het gemiddelde tarief voor meerpersoonshuishoudens (meer dan twee personen) stijgt van €269,01 in 2007 naar €273,76 in 2008, een toename van 1,8%.

De lasten met betrekking tot de riolering stijgen van €234,5 miljoen in 2007 naar €252,9 miljoen in 2008, een toename van 7,8%. De baten stijgen van €237,1 miljoen naar €254,3 miljoen, een toename van 7,3%. De lasten stijgen dus iets meer dan de baten. De stijging van de baten wordt niet alleen veroorzaakt door hogere tarieven, maar ook door areaaluitbreiding en het beleid van gemeenten om te komen tot volledige kostendekking. Het gemiddelde basistarief voor meerpersoonshuishoudens stijgt van €178,27 in 2007 naar €184,93 in 2008, een stijging van 3,7%.

De opbrengst OZB is gestegen van €617 miljoen in 2007 naar €635 miljoen in 2008, een stijging van 2,9 %.

Uitgaande van de drie belangrijkste gemeentelijke heffingen (ozb, afvalstoffenheffing en rioolrechten) is de belastingdruk met 3,7% gestegen.

Begrotingsscans

In 2007 hebben wij in samenwerking met de Inspectie Financiën Lokale en provinciale Overheden (IFLO) van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) één begrotingsscan (Liesveld) uitgevoerd. De resultaten daarvan zijn aan deze gemeente gepresenteerd.

Op verzoek van de gemeenten Jacobswoude en Alkemade is, eveneens in samenwerking met de IFLO, in het kader van de voorgenomen gemeentelijke herindeling een herindelingscan uitgevoerd. In het uitgebrachte rapport is onder meer ingegaan op de financiële effecten bij een gemeentelijke herindeling, de ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten Jacobswoude en Alkemade, de eigen inkomsten van de drie gemeenten vergeleken, de nettolasten van de fictieve gemeente Jacobswoude-Alkemade vergeleken en de personeelsomvang en -kosten van de nieuwe gemeente.

Gemeentelijke herindeling

De gemeenten Jacobswoude en Alkemade hebben besloten per 1 januari 2009 te fuseren. De gemeenten Nieuwerkerk a/d IJssel, Moordrecht en Zevenhuizen-Moerkapelle hebben besloten tot herindeling per 1 januari 2010.

De Wet algemene regels herindeling (Wet arhi) bevat een bijzonder toezichtinstrumentarium om te voorkomen dat nieuw te vormen gemeenten financieel nadeel ondervonden van besluiten van op te heffen gemeenten. In verband hiermee hebben wij, op grond van deze wet, gebruik gemaakt van onze bevoegdheid om besluiten aan te wijzen die onze goedkeuring behoeven. In dit kader vallen genoemde gemeenten op grond van artikel 21 van de Wet arhi onder preventief toezicht.

Provincie Noord-Brabant

Dit jaar doen er zes gemeenten niet mee aan de proef, het zijn Geertruidenberg, Waalwijk, Lith, Geldrop-Mierlo, Reusel-de Mierden en Son en Breugel. Deze zes gemeenten deden ook vorig jaar

niet mee aan de proef. In 2007 waren het nog 9 gemeenten die niet meededen, daarvan doen Etten-Leur, Tilburg en Woudrichem in 2008 wel mee.

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

De ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten is licht verbeterd. De oorzaak hiervan is geheel en al terug te vinden in de verhoogde bijdrage die gemeenten krijgen uit de algemene uitkering. Wij merken op dat de in 2006 ingezette bezuinigingsoperaties, mede als gevolg van de verhoogde algemene uitkering, allen gerealiseerd worden. Tevens is er op basis van indrukken uit de monitoring (in het kader van het toezicht is er geen specifiek onderzoek naar verricht) sprake van een relatief beperkte ontwikkeling van de belastingdruk.

Gemeenten onder preventief toezicht

Voor 2008 zijn er geen gemeenten die onder preventief toezicht zijn geplaatst.

Artikel 12

Geen enkele gemeente in Noord-Brabant heeft een aanvraag ex artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet ingediend.

Gemeentelijke herindeling

De gemeente Lith onderzoekt bij welke andere gemeente ze heringedeeld kan gaan worden. Er zijn meerdere opties: bij Oss, Maasdonk, Den Bosch, of opsplitsen en in delen bij genoemde gemeenten voegen. De raad streeft naar een opheffingsdatum van 1 januari 2011.

Begrotingsscans

Er zijn geen begrotingsscans uitgevoerd.

Provincie Limburg

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

Dankzij een hogere uitkering uit het Gemeentefonds en hogere dividenden van Essent en de Bank Nederlandse Gemeenten laten de begrotingen 2008 een positiever beeld zien dan vorig jaar.

Gemeenten onder preventief toezicht

De gemeenten Maasgouw, Simpelveld en Sittard-Geleen zijn vanwege de financiële positie onder preventief toezicht geplaatst.

Artikel 12

Geen enkele Limburgse gemeente heeft een aanvraag ex artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet ingediend.

Ontwikkeling belastingdruk

De lastendruk voor de inwoners stijgt in 2008 gemiddeld licht. De OZB voor eigenaren van woningen gaat gemiddeld met 2,5% omhoog. De afschaffing vanaf 2008 van de maximering van de jaarlijkse verhoging van de OZB leidt in 2008 niet tot een extra verhoging. Het rioolrecht laat een gemiddelde verhoging van 6% zien. De afvalstoffenheffing kent gemiddeld de laagste stijging met 1%. De lastendruk voor deze drie heffingen samen gaat gemiddeld met 2,8% omhoog.

Gemeentelijke herindeling

Niet van toepassing.

Begrotingsscans

Er zijn geen begrotingsscans uitgevoerd.

Provincie Zeeland

Ontwikkeling van de financiële positie van de gemeenten

Bij enkele gemeenten is geconstateerd dat het weerstandsvermogen in de afgelopen jaren blijft afnemen. De overige gemeenten hebben een redelijk stabiele financiële positie. De meeste gemeenten groeien naar 100% kostendekkende tarieven voor riolering en afvalstoffen. Ook het gebruik van rente over reserves ter dekking van structurele lasten komt steeds vaker voor.

Het budgettaire beeld bij gemeenten is mede afhankelijk van de ontwikkeling van de algemene uitkering. Het gunstig perspectief rond het gemeentefonds, de nog steeds lage kapitaalmarktrente en de hogere dividenduitkering van Delta NV hebben wederom een positieve bijdrage geleverd aan het sluitend maken van de (meer)jarenbegrotingen van de Zeeuwse gemeenten. Keerzijde van deze ontwikkeling is dat gemeenten steeds afhankelijker worden van de winstuitkering van Delta.

Gemeenten onder preventief toezicht

Een eerste doorsteek van de vastgestelde gemeentebegrotingen geeft geen structurele tekortsituaties te zien, ook de inzendtermijnen zijn nageleefd. Alle gemeenten vallen daarom in 2008 onder repressief toezicht. Eén gemeenschappelijke regeling is vanwege het niet indienen van een begroting onder preventief toezicht geplaatst.

De overige ingekomen begrotingen 2008 en jaarrekeningen 2006 van de gemeenschappelijke regelingen zijn inmiddels beoordeeld en geven geen aanleiding om preventief toezicht van toepassing te verklaren.

Bij enkele gemeenten zijn de eerste tekenen van het verschijnsel bevolkingskrimp zichtbaar zonder dat dit nu al direct tot financiële problemen leidt. Wel is te constateren dat deze gemeenten inkomsten uit bijvoorbeeld grondexploitatie derven.

Artikel 12

Geen enkele gemeente in Zeeland heeft een aanvraag ex artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet ingediend.

Ontwikkeling belastingdruk

De gemeentelijk belastingdruk van OZB, rioolrechten en afvalstoffenheffing is gemiddeld in Zeeland met 3,8 % gestegen (OZB +3,3%, rioolrecht + 7,7% en afvalstoffenheffing +2,3%)

Gemeentelijke herindeling

Niet van toepassing.

Begrotingsscans

In 2007 is voor de gemeente Veere een begrotingsscan opgesteld.

Bijlage 2

provincie	Aantal gemeenten	Preventief Financiën	Preventief Termijn	Preventief Arhi	Repressief
<u>Groningen</u>					
2002	25	1			24
2003	25	1			24
2004	25				25
2005	25				25
2006	25				25
2007	25	1			24
2008	25	1			24
<u>Fryslân</u>					
2002	31				31
2003	31				31
2004	31	1	1		29
2005	31	1			30
2006	31	1			30
2007	31	1			30
2008	31	1			30
<u>Drenthe</u>					
2002	12				12
2003	12				12
2004	12	1	1		10
2005	12				12
2006	12				12
2007	12				12
2008	12				12
<u>Overijssel</u>					
2002	26		8	(2)	18
2003	26		6	(2)	20
2004	26		3	(1)	23
2005	25		1	1	23
2006	25		1		24
2007	25				25
2008	25	2			23
<u>Gelderland</u>					
2002	71		4	25	42
2003	71		3	26	42
2004	71	2		26	43
2005	56	4		10	42
2006	56	3	4		49
2007	56	2	1		53
2008	56	2			54
<u>Flevoland</u>					
2002	6		2		4
2003	6				6
2004	6	1			5
2005	6	1			5
2006	6	2			4
2007	6	2	1		3
2008	6	1			5
<u>Utrecht</u>					
2002	32		1		31
2003	33	1			32
2004	33	1			32
2005	33			5	28
2006	29	2	1		26
2007	29	1			28
2008	29			4	25

provincie	Aantal gemeenten	Preventief Financiën	Preventief Termijn	Preventief Arhi	Repressief
<u>Noord-Holland</u>					
2002	65		2	12	51
2003	65	2			63
2004	65	2		4	59
2005	65	5	1	4	55
2006	64	2	1	5	56
2007	61	2		2	57
2008	61	1		6	54
<u>Zuid-Holland</u>					
2002	92	5	5	4	78
2003	91	7	2	10	72
2004	86	7	9	12	58
2005	86	11	6	12	57
2006	82	6	5	4	67
2007	77	7		4	66
2008	77	3	1	5	68
<u>Zeeland</u>					
2002	17			7	10
2003	13		3		10
2004	13		2		11
2005	13				13
2006	13		1		12
2007	13				13
2008	13				13
<u>Noord-Brabant</u>					
2002	70	2	3	6	59
2003	69	3	2	2	62
2004	68	3	2	0	63
2005	68		1		67
2006	68				68
2007	68				68
2008	68				68
<u>Limburg</u>					
2002	48	3	2	2	41
2003	47	1	2		44
2004	47	6	3		38
2005	47	8		11	28
2006	47	4		11	32
2007	40	3		4	33
2008	40	3			37
<u>Totaal</u>					
2001	504	13 (2%)	38 (8%)	10 (2%)	442 (88%)
2002	495	11 (2%)	27 (6%)	46 (11%)	411 (81%)
2003	489	15 (3%)	18 (4%)	38 (8%)	418 (85%)
2004	483	24 (5%)	21 (4%)	43 (9%)	396 (82%)
2005	467	30 (6%)	9 (2%)	43 (9%)	385 (83%)
2006	458	20 (4%)	13 (3%)	20 (4%)	405 (88%)
2007	443	19 (4%)	2 (0,5%)	10 (2%)	412 (93%)
2008	443	14 (3%)	1 (0,2%)	15 (3%)	413 (93%)